

AZ ÚJ ROMAN ÁLLAM

EZ ÉV ELEJÉN, a télen, Romániában olyan politikai átalakulás történt, ami csak függetlenségének kikiáltásával és Nagyrománia megalakulásával mérhető össze. Alkotmányos és társadalmi élete új alapokat kapott; az 1866-i liberális alkotmány, a liberálisnak tartott parlamenti kormányzat helyébe gyengén leplezett katonai diktatúra került.

Múlt évi októberi számunkban beszámolva a „román dolgokról“, azt írtuk, hogy ha az uralmon lévő liberális kormány távozik, isten tudja, hogy micsoda alakulat és annak élén ki követi? Semmi garanciája nincs — mondtuk —, hogy nemsokára radikális paraszt politika vagy kisebbségellenes antiszemita diktatúra uralkodik Romániában.

A pár hónap eltelt s a diktatúra megjött.

NÉGY ÉVE VOLT, hogy a liberális Tatarescu-kormány az ország élén állott, mikor 1937 november 13-án beadta lemondását. Nyugateurópai felfogás szerint semmi oka sem volt reá. A törvényhozási testületek, kamara és szenátus megbízatása lejárt ugyan, de annak a kormány helyzetére nem lehetett semmi befolyása, annál kevésbbé, mert mind a kettőben nagy többséggel rendelkezett. A király bizalmát is élvezte. Romániában azonban ritka dolog, hogy egy kormány több éven át tudjon nagy tekintélyvesztés nélkül hatalmon maradni s régi szokás, hogy a törvényhozás megbízatásának lejártával a kormány is távozik, azzal a tudattal, hogy nemsokára visszatér. Romániában ez nem a parlamenti váltógazdaság érvényesülését jelentette, hanem a csaknem állandó liberális uralom időnkinti rövid megszakítását. Amint mondani szokták: „a liberálisok mennek, hogy hamar visszajöjjenek, mennek, de inkább maradnak.“

Tatarescu lemondott s az uralkodó a legnagyobb ellenzéki párthoz fordult s annak vezérért, Mihalachét, mint Iorga hívja: a „topoloveni bugrist“ bízta meg a kormányalakítással. A megbízás megfelelt az alkotmányosság gondolatának, de nem felelt meg az, hogy a király a kormányalakítást feltételekhez, mégpedig olyan feltételekhez kötötte, melyeket a párt lehetetlen volt, hogy teljesítsen. Azt követelte, hogy a liberális-radikális párt egyesüljön Vajda Sándor túlzó nacionalista-antiszemita „román frontjával“. Állítólag azt is követelte, hogy a párt két eminens tagja, Madgearu és Lupu ne legyen a kormányban és tartsák fenn a sajtócenzúrát és az ostromállapotot. Mind olyan dolgok, amikre a párt elvfeadás nélkül nem vállalkozhatott. Mihalache másnap vissza-

adta a megbízást. „Menjetek haza“ — mondta pártjában — „és mondjátok meg párthíveinknek, hogy a topoloveni tanító nem árulta el a párt becsületét és igazságát.“ A többi párt pedig fellélezett. Vajda lapja, a „Frontul“ megvigasztalódva parentálta el a vállalkozást: „Az összes nacionalista törekvések kútba estek volna, ha Mihalachénak sikerüli a kormányalakítás.“

Amint Michalache kitette lábát a palotából, megbízta az uralgó Tătărescut, hogy alakítson „szélesebb alapokon“ új kormányt.

Aztán megkezdődött a szélesebb alapok lerakása, egyezkedések, egymás gyalázása, nemcsak a kormány, hanem az ellenzék részéről is.

Tătărescunak nem volt nagy választása. Először a disszidens liberálisokkal, Gheorghe Bratianuval próbált megegyezni, de nem sikerült. Kosarat kapott Iuniántól is. A túlzó nacionalista Codreanuval nem is próbálkozott. Maradt Vajda Sándor és Iorga. Vajda azt állította, hogy ő, a régi nemzeti parasztpárti vezér, új nacionalizmusa folytán közel érzi magát a liberálisokhoz, tehát választási kartelt kötött Tătărescuval. Iorgával sem volt nehéz a dolog. „Nekem“ — vallotta be ömaga — „nem volt miniszterelnökségem fontos, még kevésbé pártvezéri minőségem, hiszen köztudomású, hogy pártom sincsen.“ Hogy mi fontos, azt nem mondta meg, de vele, a párt nélküli pártvezérrel a miniszterelnök kormányzati egyezséget kötött. A kormányhoz csatlakozott természetesen a németiség egy része, a német népközösség, míg a német néppárt önállóan ment a választásba.

Gogáék kiáltványban vigasztalták magukat, hogy nem a nemzeti parasztpárt jutott kormányra: „A válság megoldatlan, a mai nap csak híd, mely az új világba, a nemzeti keresztény párt uralmához vezet.“

Legkülönösebb átalakuláson a nemzeti parasztpárt, Romániának ez a nagy liberális-demokrata pártja ment át.

A párt kormányalakításának meghiúsulása után Mihalache lemondott az elnökségről s helyébe a párt, négy évi visszavonultság után, ismét Maniut választotta elnökül. „Politikai előrelátásom“ — magyarázta Mihalache — „nem hozott eredményt; átadom hát az elnökséget annak, akit az események mindenben igazoltak, aki előrelátóbb volt, mint én.“ Maniu elfoglalta az elnöki széket s efféléket mondott: „Tragikus pillanathoz érkeztünk, mikor nemzetünk veszedelemben van, egész generációk munkájának eredménye mehet tönkre... félredobják a törvényeket, rendeletekkel kormányoznak, nem tisztelik az alkotmányt: küszöbön a diktatúra... arról van szó, hogy szabadok vagy rabszolgák akarunk-e lenni?“ „Nem a béke olajágával jövök“ — fűzte ehhez Kolozsvárt — „hanem nehéz, kockázatos harcra hívlak: mi az építő nacionalizmus, a demokrácia hívei, utolsó lehelletünkig küzdeni fogunk a kormány ellen.“

A párt egyszerre nagy vonzerőt gyakorolt, tömegesen csatlakoztak hozzá, volt miniszterek, államtitkárok, tábornokok, egyetemi tanárok léptek be a pártba; a párt listáján jelöltették magukat Filipescu konzervatívjai; sőt az „Universul“ csoport is csatlakozott. A vajdisták dühösek voltak s hangulatuk jellemzéséül, csodálkozva a hangon, ide iktatok pár sort, ami Vajda lapjában a „Frontulban“ jelent meg Hapegan kolozsvári egyetemi tanár, volt miniszter belépése alkalmával:

„Ez az úr, akit Maniu most úgy felmagasztal, az a miniszter, kinek működése alatt az egészségügyi minisztériumban a legtöbb zsidó orvosi kinevezés történt s akinek működése alatt a legbotrányosabb tartózkodási engedélyeket adták. Oldalán egy Marin nevű zsidó állt, aki üzelmait közvetítette; ez a zsidó emelte és szállította le az engedélyezések árát. Ha az árak estek, elment a miniszterhez és megkérte, hogy ne adjon több engedélyt. Ezt a disznó minisztert, akiből hiányzik minden szégyenérzet, dicsőítette Maniu. Váljék egészségére!“

Különösségében mindezt felülmúlja Maniunak egy csodálatos, csaknem érthetetlen cselekedete, államcsínye.

A „Dreptatea“, a nemzeti parasztpárt hivatalos bukaresti lapja november 27-én Maniu, Gheorghe Bratianu és Zelea Codreanu közös nyilatkozatát közölte, melyben a három pártvezér tudtul adja, hogy egymással „megnemtámadási“ szerződést kötöttek. Az egyezség célja „a szabadság védelme és a választások tisztaságának biztosítása“. A három párt kötelezi magát, hogy tartózkodni fog egymás támadásától és „befeketítésétől“, de nem gátolják „világnézetük jóhiszemű hirdetését“.

Egyesült három párt a politikai elvek és „világnézetek“ legkülönbözőbb három tájékról: a nemzeti parasztpárt demokrata nézetekkel, annyira, hogy a kommunistaság vádját kell hogy viselje; Bratianu mérsékelt liberalizmusa és Codreanu „mindent a hazáért“ pártja totalitárius, szélső jobboldali, antiszemita hajlandóságokkal.

„Nem csodálkozom“ — mondta Goga egyik választási beszédekében —, „hogy Maniut ilyen ellentétes szövetségben találok a vasgárda oldalán. Neki az a természete, hogy csavaros utakon járjon, sohasem megy az egyenes úton, mindig saját hasznát nézte. Változtatja nézetét, eszméit és embereit, ahogy a körülmények megkívánják, öreg agglegény, akinek az az ambíciója, hogy abszolút úr legyen Romániában. De ezt az ambícióját sem mutatja meg soha nyíltan. Úgy tünteti fel magát, mint aki nem akar semmit, nem kér semmit, önmegtagadó: szóval, alkalmazza a jezsuita fogásokat, akik között nevelkedett.“

Éppen ilyen támadásokban részesült Codreanu a paktum miatt. Codreanu szavai és tettei között ellenmondás van, konstataulta Istrate Micescu, a bukaresti ügyvédi kamara elnöke, a későbbi Goga-kormány külügyminisztere. „Jelszavai: Hit, Nemzet, Király. De lehet-e hitért harcolni dr. Lupu oldalán és nemzetért és királyért Maniunak és Titulescuval egy táborban?“

A kormány a kamarai választásokat december 21-ére, a szenátusiatkat december 23-ára tűzte ki és november 24-én választási manifesztumot intézett az ország népéhez. Minket e hosszú írásnak egy passzusa érdekel. A szokásossá vált, sok pontba szedett reformtervek után a kormány így folytatja:

„Ezeket a reformokat az alkotó nacionalizmus hite fogja irányítani. A román munka védelmének és elősegítésének ügye, mit első ízben a múlt kormány iktatott törvénybe, a nemzetközi szerződések tiszteletbentartásával új intézkedésekkel fog kiegészülni; alkalmasak lesznek ezek arra, hogy biztosítsák a román elemnek azokat a jogokat, melyek őt mint többségi elemet a nemzeti állam életében megilletik.“

„Ez a cselekvés azonban“ — folytatja — „érintetlenül hagyja az őslakó, a kiegészült nemzeti állam életébe beletagozódott s minden érdekét és törekvését azzal megosztó etnikai kisebbségek fejlődési lehetőségeit. A törvények keretein belül teljes mértékben biztosítjuk szabadságuk, nyelvük és hitük tiszteletbentartását.“

Hogy mennyit ért volna ez az ígéret, mely annyi kautélával van körülvéve, nem tudhatjuk, mert a kormány nem érte meg, hogy beváltsa.

DECEMBER HUSZONEGYEDIKÉN megtörténtek a kamarai választások és a kormány megbukott: nem érte el a leadott szavazatoknak a kamarai többség elnyeréséhez szükséges 40 százalékát.

Ennek a számnak rövid magyarázata a következő:

A megejtett választás eredményének megállapítása úgy történik, hogy először megállapítják, hogy a leadott szavazatoknak hány százaléka esett a választásban résztvevő egyes pártokra s az a párt, mely a szavazatok relatív többségét, de legalább 40 százalékát kapta, lesz az úgynevezett „többségi párt“, a többiek a kisebbségi csoportok. Két százaléknál kevesebb szavazatot nyert pártok nem jönnek számításba.

A százalékos arány megállapítása után következik a mandátumok elosztása. Mindenekelőtt a többségi párt kapja az összes kamarai mandátumok felét s a fennmaradó másik félen osztoznak az összes pártok, a többségi párt is, százalékszámuk arányában. Ha például 200 kamarai mandátum volna (hogy a számítás egyszerűbb legyen) és a választáson négy, A, B, C és D párt venne részt, melyek közül A a leadott szavazatok 40 százalékát kapta, akkor A lesz a „többségi párt“ és kapja először is a 200 kamarai hely felét, 100 mandátumot, azután a másik három párttal együtt osztozik a kapott szavazatok arányában a fennmaradó 100 mandátumon, A kap tehát még 40 mandátumot s marad az egész, 60 százalékot kapott ellenzék számára ami marad. Ülne tehát a kamarában 140 többségi és 60 ellenzéki képviselő, jöhet a választásokon a parlamenti többség kapott 40, a parlamentben lévő kisebbség 60 százalékot.

Nincs intézkedés a törvényben arra vonatkozóan, hogy mi történjék akkor, ha egyik párt sem nyeri el a szavazatok 40 százalékát?

Ezt a választási rendszert 1925 nyarán a Bratianu-kormány alkotta s hivatalos magyarázatát is megtaláljuk.

A Távirati Iroda felvilágosítása szerint a parlamenti kormányrendszer az egész világon mindenütt hanyatlásban van s a forradalmi változások lázának csak úgy lehet gátat vetni, ha diktatúraszerű, erős és állandó kormányok veszik kezükbe az államok sorsát; erős ellenzékre egyáltalában nincs szükség, mert az csak kockáztatja a kormányzat nyugodt menetét. A képviselőház bizottsága szintén hasonló gondolatokkal indokolta a javaslatot. Elvben — mondta — relatív és abszolút többség között semmi különbség sincs, logikai szempontból minden, kicsi vagy nagy többség egyenlő, tehát a relatív többségnek ugyanazt az erőt és állandóságot kell biztosítani, mint az abszolútnak: semmi értelme, hogy egy 40 százalékos relatív többségnek ne legyen az ország kormányzásában ugyanaz az ereje, mint egy 80 vagy 90 százalékos abszolút többségnek. Tényleg — folytatta a jelentés — a törekvés eddig is az volt, hogy az uralkodó párt kellő erővel rendelkezék a törvényhozásban s a kormányok minden választáson az ország hangulatán túlmenő arányban részesültek képviselőben, csak hogy ez az eredmény a választási geometria különböző formái — és hozzátehető volna: a teméntelen korrupció és terror — mögé volt rejtve.

Ehhez jellemző magyarázatot fűzött Goga Oktavián:

„A politikai élet nivója“ — írta lapjában, a /fara Noastrában⁴ — „aggasztóan alászállt, megnyílt az ajtó a felelőtlen demagógok előtt, kik a nép jogaiból ipart, a parlamentből olcsó cirkuszt csináltak; kiűzték onnan a józólést és szervező tehetséget s a képviselőházat választási ágensok foglalták el.

Ez ellen csak egy mentség van: a tekintély elve. A háború után minden kormány tekintélyének szétmállásában szenved, amit a lármás ellenzék okoz. A tehetetlenség és eredménytelenség főoka a parlamenti ellenzék tirannizmusa s ha tovább haladunk ezen az úton, a tömeg köteles tisztelete az állami szervek iránt teljesen meg fog rendülni. Az új törvény azt az eszközt keresi, mely a kormányoknak erőteljes többséget tud biztosítani.“¹

A decemberi választáson hatvanhat párt vett részt s a választás eredménye azoknak a pártoknak, melyek két százalékon felül kaptak szavazatot, tehát mandátumhoz jutottak, a következő volt:

Párt	Szavazatok %-a	Mandátum
1. Nemzeti liberális párt	39,21	152
2. Nemzeti parasztpárt	22,26	86
3. „Mindent a hazáért“	17,00	66
4. Nemzeti keresztény (Cuza-Goga).....	9,99	39
5. Magyar párt	4,84	19
6. G. Bratianu liberális	2,46	9
7. Radikális parasztpárt (Iunián)	4,24	16 ²

összesen tehát hét párt került volna a törvényhozás termébe. Az 59 két százalékon alul maradt, tehát képviselőhez nem jutott párt túlnyomó része a Regátból került ki s Rámnicul Sarat megye tartotta a rekordot az egyéni jelölések terén. A megye négy képviselőt választ és a választáson négy olyan lista szerepelt, melyik négy szavazatot sem kapott, tehát még a jelöltek sem szavaztak magukra. Az országos rekord is ebből a megyéből került ki, Voicu Petre egy szavazatot kapott, valószínűleg saját magától.

A kormány a kamara 387 mandátumából 152-t kapott, tehát megbukott.

Egyedülálló esemény volt ez Románia politikai történetében; soha azelőtt nem történt meg, hogy kormány választáson ne bírt volna többséghez, nagy többséghez jutni, vesztegetés, korrupció által megszerezni a törvényhozás többségét. Tanulságosak e tekintetben a román politikai erkölcsökre nézve azok a számok, melyek az 1925-iki törvényt követő választásokban a pártok helyzetét mutatják.

1926- ban az Avarescu-kormány választatott: pártja kapott 292 mandátumot, az előtte kormányon volt liberálisok 16-ot s a nemzeti parasztpárt 69-et.

1927- ben győzött a liberális párt 318 mandátummal, Averescu pártjának egy hely sem jutott a törvényhozásban; a nemzeti parasztpártnak 54 mandátuma volt.

1928- ban a Maniu elnöklete alatt állt nemzeti parasztpárti kormány csinálta az első és utolsó tiszta választást Romániában s kapott 384 mandátumot, míg a liberálisok 13, Averescuék 5 mandátummal kellett, hogy megelégedjenek.

¹ O. Goga: Leges electoralá, a fara Noastrá 1926 márc 4. számában.

² Monitorul Oficial, 1937 dec. 30-i 301. számában.

1931- ben egy hibrid, zavaros összetételű Iorga-kormány választott, melynek elébb se talaja, se pártja nem volt az országban, de győzött 292 mandátummal. A nemzeti parasztpártnak 31, a liberálisoknak 12 és Averescu néppártjának 10 hely jutott.

1932- ben ismét a nemzeti parasztpártra került a sor és kapott 274 mandátumot a liberálisok 28 mandátumával szemben.

Végre a mostanit megelőző utolsó választás alkalmával, melyet a liberális Duca-kormány vezetett, a párt kapott 300 mandátumot s utána következett a nemzeti parasztpárt 29 mandátummal.

Végignézve e számokat, látható, hogy a mindenkori kormányok milyen hatalmas győzelmeket arattak s milyen szégyenletes volt a Tatárescu-kormány bukása.

Itt, közbevetőleg, ki kell, hogy térjek a magyar pártra.

A pártra, szemben az 1933. évi 119.562 szavazattal, 136.139, tehát 16.577 szavazattal több esett, ami nagyon szép eredmény volt, tekintve hogy sok kerületben erős terrorral kellett hogy megküzdjön. E szám 4.84%-nak felel meg s ennek alapján a párt 19 mandátumot kapott, többet, mint valaha. Többet, természetesen, mert többségi párt és annak prémiuma nem befolyásolván az eredményt, az összes 387 mandátum 4.84%-ának megfelelő mandátumot kapta.

A kormány bukása hatalmas meglepetés volt és sokféle magyarázatot kapott.

Vajda Sándor, aki nagyon szégyelhetette, hogy egy bukott kormányhoz csatolta szekerét, egyszerűen fogta fel: Tatárescu neoliberalizmusa — értsd bukása — „bebizonyította, hogy hogyan kell tisztelni a törvényt“. De fontos Vajda előtt főleg az volt, hogy a vasgárda, a „mindent a hazáért“, a leg jobboldalibb párt, mint harmadik került ki a választásból, tehát „az eredmény a nacionalista mozgalom megerősödését bizonyítja“.

A liberális párt hivatalos lapja, a „Viitorul“ más szemponttal vizsgálta magát. Egy cikkben, melynek címe: „A választások erkölcsi értéke és politikai jelentősége“, a bukást annak tulajdonítja, hogy míg a lefolyt választási küzdelem alatt az ellenzék túlzó és erkölcstelen jelszavakkal és eszközökkel harcolt; olyan ígéreteket tett, hogy hatalomra jutva eltörlik az adókat, felosztják a földet, kisajátítják az erdőket, felforgatják az alkotmányt, addig — mert, úgy látszik, a választók mindezt elhitték — a liberális párt oly becsületes volt, hogy semmi olyat nem ígért, mit kormányon be nem váltott volna. Tehát minden liberális szavazat a polgári önvédelem, a lelkiismeret, minden ellenzéki votum az erkölcstelenség, a destrukció szava volt.¹

Kell-e egy párt bukásának szebb és meggyőzőbb magyarázata ennél?

Sokkal érdekesebb, de mint a közeljövő mutatta, kevésbé előre látó volt a „Popularul“. „Új korszak kezdődik-e a román politika történetében?“ kérdezte nagy betűkkel, mikor bejelentette a választások eredményét. Vájjon lépést tettünk-e előre a román parlament történetében? Vájjon politikai erkölcsök tekintetében közeledünk-e nyugati szomszédaink felé, melyeknek eddig csak paródiája voltunk?

¹ Viitorul, 1937 december 29.

Vájjon odáig jutottunk, hogy kormányaink a parlamenti kormányrendszer kifejezői lesznek?¹ E reményteljes kérdésekre pár nap múlva megkapta a feleletet a lap, de nem olyan feleletet, amilyent várt.

A BUKÁS UTÁN MI TÖRTÉNJÉK? Tătărescu előtt állt, hogy próbáljon koalíciót hozni össze, amire előző próbálkozása után kevés kilátása lehetett; kormányozzon mint kisebbségi kormány, vagy szavaztassa le magát az összegyűlt törvényhozással és mondjon le? Vajda Sándor még egy lehetőséget látott: nemzeti koncentrációt.

December 29-ikén a kormány lemondott. „Meghajtunk a helyzet előtt“ — mondta Tătărescu.

A helyzet kulcsa az uralkodó kezében volt, aki a nemzeti keresztény párthoz fordult s annak if jabbik vezérért, az erdélyi Goga Oktáviánt bízta meg a kormányalakítással. A párt tulajdonképpeni vezére és alapítója, Cuza, jassi egyetemi tanár, túl van a nyolcvan éven.

Az uralkodó választása sem az alkotmányosság gondolatának, sem az országnak a választásokon kifejezésre jutott hangulatának nem felelt meg. A választásokból a leadott szavazatok 22 százalékával mint második legnagyobb párt a nemzeti parasztpárt került ki s az uralkodó előbbi intézkedésének, Tătărescu megbízásának kudarc után jogosan várhatta, hogy a király vezéréhez, Maniuhoz fordul. A számban erősebb következő párt sem Goga pártja, hanem a vasgárda utóda, a „mindent a hazáért“ párt volt. Úgy látszik, az uralkodónak mindkét párttal szemben aggodalma volt. A nemzeti parasztpárttal szemben nem annyira liberális-demokratasága, mint inkább antidinasztikussága, az uralkodóval szemben tanúsított illojalitása miatt, mit minden tiltakozása ellenére sem tud lemosni magáról. Codreanu pártja joggal találja szemben magát az impedimentum publicae honestatis nehézségével: a párthoz több politikai gyilkosság, Dúca, volt miniszterelnök megölésének foltja tapad.

Megalakult tehát a vasgárdánál egy hajszállal kevésbé agresszív, talán még antiszemitább kormány, melynek pártja a választásokon a szavazatok tíz százalékát sem kapta volt, egy — mint Maniu mondta — „parlament- és alkotmányellenes kormány“, „provokációja a nemzetnek“. Külügyminisztere Istrate Micescu, a bukaresti ügyvédi kamara elnöke, Románia egyik legkiválóbb jogásza, hadügyminisztere Antonescu tábornok, a „jövő embere“ lett. Felvett kormányába Goga három nemzeti parasztpárti tagot is, kik otthagyták előző pártjukat.

A kormány céljait, programját, ha nem voltak is száz pontba foglalva, non nehéz összeállítani. Soha nem volt eset arra, hogy egy politika reprezentánsai, uralkodón kezdve le az utolsó miniszterig annyit és oly buzgón nyilatkoztak volna otthon és szerteszéjjel a nagy világban, mintha folyton magyarázni, mentetetni kellett volna politikájukat, mint a Goga-kormány rövid uralma alatt.

Arra semmiesetre sem tudunk példát, hogy egy uralkodó intervjúkat adjon külföldi lapok számára és magyarázza cselekedetét, mint tette Károly király. Terjedelmes nyilatkozata jelent meg az angol munkáspárti lapban, a „Daily Heraldban“.

¹ Popularul, 1937 december 23.

Az uralkodó szerint sem a diktatúra, sem a demokrácia szónak nincs általános, mindenütt érvényes jelentősége: egyik országban egyet, másokban mást jelentenek. Romániában egészen más a demokrácia, mint Angliában, más, mert mások a viszonyok: „a mi civilizációnk nem oly régi, népünk érzelmei és műveltsége *egészen* más, mint az angol népé“. Romániában „a pártok és politikájuk miatt az állandóság egyetlen eleme az uralkodó s Romániában ez a helyzet fejezi ki a diktatúra értelmét“. „Ha történnek helytelen dolgok“ — folytatta —, „az az én lelkiismeretemre tartozik, de nem szándékom olyan intézkedéseket tenni, melyek a ‚diktatúra‘ fogalmát alkotják. Kormányom a végrehajtó hatalom, király és kormány tekintélyén alapul“ ... „Nem vagyok bizonyos“ — jelentette ki —, „hogy vájjon a törvényhozási választások mindig pontos kifejezői a közvéleménynek? Az uralkodó kötelessége, hogy megállapítsa, mi a valódi közvélemény. Nem tagadható, hogy Romániában ma a közvélemény a nacionalizmus felé irányul — azért határoztam el, hogy a nemzeti keresztény pártot hívjam kormányra, mely nacionalisabb érzésű a többi pártnál“.¹

Röviden, egy mondatba foglalva, a kormány eskütetele alkalmával fejezte ki az eljövendő új kormányzat programját: „Önök új útra léptek, új útra, melynek jelszava: nacionalizmus.“

Ezt a nacionalizmust a párt régi jelszava fejezi ki: „Románia a románilor“, Románia a románoké, mely három irányban kell, hogy az állami és társadalmi életre befolyást gyakoroljon: a román faj megerősítése és az állami életben való érvényesülése; a területi kisebbségek megtűrése és az új kisebbség, a zsidóság eltávolítása, megsemmisítése.

Az első követelmény eszmei alapjai a következők:

„Engem“ — mondta a miniszterelnök kormányra lépése után tett sajtónyilatkozatában — „egész életemben egy nemzeti hitvallás vezetett. Még a magyar uralom alatt kovácsoltam meggyőződésemet s az idők folyamában csak gyarapítottam, de meg nem változtattam: hiszek a nemzetben s az állam feletti uralmára vonatkozó előjogaiban. Jelszavunk: Románia a románoké, ami a nemzeti keresztény zászlóra van írva. A nemzet, a román etnikum élő léte, teremtő szomjúságában kell, hogy megvalósuljon. Az ország megalázottnak érezte magát, de újjá fog születni a megszerzett elégtétel nyomán.“

E felfogáshoz szervesen kapcsolódik a kisebbségek kérdése.

„A kormánynak abban a cselekvésében“ — mondta más alkalommal Goga —, „hogy a román elemet az őt megillető polcra emeli, ne lásson senki törekvést a kisebbségek elnyomására. Igazságot: — azt! üldözést: — nem! Aki ezt mondja, eleget küzdött a szabadságért, hogy ne váljék elnyomóvá.“ És ennek kiegészítésül szolgálhatnak következő szavai: „Szavaimat intézem Románia összes lelkiismeretes lakóihoz, irányul felhívásom a kisebbségekhez, kik becsületesen illeszkednek bele a románság küldetése által megvont határok közé.“ És: „A kisebbségek az új rendszerben ne lássanak jogfosztást... itt nem folyik egyéb, mint a román fajnak az a törekvése, hogy úr legyen a maga földjén.“

Tisztán emelkedik ki a kormány programjából a zsidó kérdés.

¹ Daily Herald, 1938 január 10.

A kérdés egyik oldala az, hogy a zsidóság régen előzönlötte az ipart, kereskedelmet, bankokat s a kormány könnyen meg fogja találni a törvényes módokat, hogy a román elem egyensúlyát helyreállítsa. De a zsidóság nemcsak gazdasági probléma: előzönlöttek az irodalmat, a sajtót, filmet, befolyásolják a román lelkiséget, tönkreteszik a román jellegét. E terekről kell kipusztítani őket, míg a románoké lesz, ami a románoké. Hogy mi a teendő, azt maga az uralkodó mondta meg. A fennebb említett angol intervjúban elmondta, hogy a háború után a zsidók egész inváziója lepte el Romániát Oroszországból, Galáciából és a bolsevizmus bukása után Magyarországból. Ezeknek az állampolgárságát kell revízió alá venni. Némelyek 800.000 ilyen új bevándorlóról beszélnek, de számuk aligha több, mint 200.000. Azok a zsidók, akik a háború előtt is az országban voltak, zavartalanul élhetnek tovább, de a közvélemény hangosan követeli, hogy azoknak, akik betolakodtak az országba, jogokat ne adjunk.

Hogy az uralkodónak ez a beállítása csak a külföldnek szólt, azt bizonyították azok a rendeletek, melyeket a kormány a zsidókra vonatkozóan kiadott.

A KÖVETKEZŐKBEN a kormánypárt megtett és kilátásba helyezett intézkedését soroljuk fel.

A kormány legelső intézkedése volt, hogy megtiltotta az „Adevérül“ a „Dimineata“ és a „Lupta“ megjelenését, mert azokat „az ország érdekeivel ellentétes érdekeket szolgáló idegenek írják és vezetik“. Túlnyomóan zsidó munkatársú, liberális lapok voltak ezek.

Újévi beszédében Goga mint „nemzeti jóvátételt“ szolgáló sürgősen megteendő intézkedéseket jelentett be: a kormány megsemmisítette 120 zsidó újságíró szabadjegyét; bejelentette, hogy megvonja a zsidó kézben lévő italmérsi engedélyeket; felülvizsgálhatja a háború után szerzett állampolgárságokat; ellenőrzi a román munkavédelem végrehajtását és romanizálja a belföldi tőkével dolgozó vállalatokat.

A közoktatási miniszter elrendelte, hogy középiskolákban a nemzeti tantárgyakat, román nyelvet, történelmet és földrajzot csak fajromán tanerők taníthatják.

A miniszterelnök bejelentette, hogy megszüntetik a karteleteket; leszállítják az elsörendü életszükségleti cikkek, só, cukor, pamut, petróleum, dohány, üveg, bor, liszt árát. Leszállítják a harmadik osztályú vasúti jegyek árát és olcsóbbá teszik a cujka, a román pálinka főzését. Január 5-ikén a kormány két további zsidó-szerkesztette lapot, a jassi-i „Lumeat“ és a „Noutateat“ tiltott be.

A munkaügyi miniszter — az ifjabb Cuza — rendelete megtiltotta, hogy zsidó családoknál negyven éven alul lévő keresztény nőcseléd nyerhessen alkalmazást, mert „leánykereskedelem veszélyének vannak kitéve“. A rendelet azonnali végrehajtásra szólt, de azt fel kellett függeszteni, mert a hirtelen elbocsátott, helynélküli cseléd-lányok csakugyan veszedelembé kerültek volna. Nem kormányintézkedésre, hanem saját kezdeményezésére néhány ügyvédi kamara, köztük az ilfovi (bukaresti) úgy oldotta meg a régóta vajúdo zsidó ügyvéd kérdést, hogy elrendelte azoknak a tagok sorából való törlését.

Hangsúlyozta a kormány, hogy mindezeket az intézkedéseket törvényes formában akarja végrehajtani. A „Tara Noastră“, a kormány lapja nap imp után erősgette, hogy „a kormány az alkotmányosság alapján áll“.

A KORMÁNY természetesen nem működhetett együtt egy törvényhozással, melynek kamarájában 387 tag közül 39-et számíthatott támogatói közé; január 19-ikén tehát feloszlatta a törvényhozást s a választásokat március első napjaira tűzte ki.

De a kormány helyzetéről kedvezőtlenek voltak a hírek, népszerűsége fogyóban volt. A nemzeti parasztpárt, bár kezdetben szakadás jelei mutatkoztak, nem bomlott fel s a jobboldali pártok, Vajda Sándor „frontja“, Brátianu disszidensei nemcsak az együttműködést tagadták meg, hanem visszatértek az anyapártba. S mi több a „mindent a hazáért“ is kosarat adott.

Az ország gazdasági élete ijesztően romlott: az árucseré csaknem megszűnt, a bankokat megrohanták, a „fekete tőzsdén“ hatalmas forgalom bonyolult le.

Szerencsétlen volt a külpolitikai helyzet is: a kormány hangoztatta, hogy kitart régi barátai, Franciaország, a kisantant, a balkán szövetség mellett, de nyilvánvalóan inkább kereste Berlin és Róma barátságát. Kellemetlen volt Anglia és Franciaország tiltakozó jegyzéke a zsidó politika miatt.

A pártok kritikája és támadása erősödött. A „Viitorul“ azt kérdezte: Forradalmat akarunk? „Forradalom által akarjátok az ország boldogulását elérni? Vért, holttesteket, romhalmazt akartok? Ezt akarják ellenségeink is!“ Gheorghe Brátianu azt írta: „A demagógia alapjaiban rázta meg az országot: senki sem biztos a holnap felől.“ Február 8-án rádióbeszédet mondott a miniszterelnök.

„Intrikákkal, földalatti offenzívákkal találtuk szembe magunkat“ — mondta —, „de fölényesen mentünk el mellettük. Elrejtett csapdák voltak útnkban, szabotálás, bankok megrohanása, pánik a tőzsdén, passzív rezisztencia az üzleti életben. Mindez elmúlt... Aztán híre kelt, hogy a kormány lemond, miniszterek veszekednek egymással, csökken az állami bevétel, diktatúra jön.

De hamar megértette mindenki, hogy a horizonton egy új Románia képe rajzolódik ki, egy öntudatos és méltóságteljes állam, mely archimedesi pontját saját házába helyezte vissza.

... Hiszek a nemzet egészséges ösztönében ... hiszem, hogy győzni fogok.“

Ezt a győzelmi mámort február 8-ikán érezte a miniszterelnök s a következő napon az uralkodó — más kifejezést nem használhatok — kiadta az utat a kormánynak s az orthodox pátriárka, Christea Miron elnöklete alatt új kormányt nevezett ki.

Pár nap múlva a bukott kormány, a nemzeti keresztyén párt lapja, a „Tara Noastră“ beszüntette nagy napi kiadását s csak egy kis hetilappá zsugorodott össze. Goga pedig otthagya az országot.

Quae mutatio rerum! — írta Maniuek lapja, a „Dreptatea“.